

УДК: 631.11:005.337.1

І.В. Хлівна

КРЕДИТУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті представлено результати дослідження проблем кредитування у забезпеченні функціонування сільськогосподарських підприємств.

The results of the crediting problems research as for providing of the agricultural enterprises are presented in the article.

Ключові слова: державна фінансова підтримка, агропромисловий комплекс, кредитування сільськогосподарських підприємств.

В умовах ринкової економіки об'єктивна необхідність залучення кредиту аграрними підприємствами зумовлена закономірностями економічного циклу фінансових ресурсів і пов'язана з особливостями їх кругообігу. Для стабільного функціонування ви-

робничого процесу підприємствам аграрної сфери необхідно мати певні запаси матеріальних і фінансових ресурсів, які вони формують спочатку за рахунок власних джерел. Однак через різноманітні обставини, як загальні, так і специфічні, для кожного аграрного підприємства (сезонність, тривалість виробничого та фінансового циклів, характер виробництва, умови і терміни постачання сировини й матеріалів, форми та види платежів і розрахунків тощо), потреба в додаткових фінансових ресурсах може раптово і стрімко зростати, що й зумовлює необхідність одержання кредиту. Кредит забезпечує стабільні умови господарської діяльності, виступаючи балансовим чинником формування фінансових ресурсів [8, с. 24].

Вагомий внесок у дослідження теоретичних основ кредитних аспектів діяльності аграрного підприємства зробили такі вчені: Алексійчук В.М., Березовик Т.І., Берлач В.М., Гривківська О.В., Гудзь О.Є., Дем'яненко М.Я., Литвиненко А.І., Лопатинський Ю.М., Сомик А.В., Фещенко Н.М. та ін. Проте залишається актуальним визначення сучасних тенденцій кредитної політики в аграрному секторі, дослідження яких дозволить розробити альтернативні шляхи розв'язання зазначеної проблеми.

Мета статті полягає у визначенні тенденцій розвитку кредитної політики в аграрному секторі.

Функціонування і розвиток сільського господарства як стратегічної галузі національної економіки України значною мірою залежить від організації кредитних відносин в аграрній сфері. Під кредитними відносинами сільськогосподарських підприємств слід розуміти економічні відносини, які виникають у процесі кредитування аграрного виробництва та спрямовані на забезпечення потреб сільськогосподарських підприємств у кредитних ресурсах на умовах, що враховують базові принципи кредитування та об'єктивні вимоги галузі щодо обґрунтованості строку, обсягу, вартості кредиту, своєчасності його надходження, порядку погашення та сплати відсотків за користування ним. Причому саме сільське господарство через свою специфіку особливо потребує врахування об'єктивних вимог галузі і належної організації її кредитного обслуговування [5, с. 119].

Вважаємо за доцільне дослідити специфіку функціонування сільськогосподарських підприємств, урахування якої дозволить більш ґрунтовно вивчити проблеми кредитування у забезпеченні функціонування сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

На нашу думку, особливості функціонування сільськогосподарських підприємств варто розмежувати за їхнім впливом на виробництво продукції та на її реалізацію.

До факторів впливу на виробництво продукції відносимо: сезонність виробництва, тривалий період відтворення основних засобів.

Аграрним підприємствам притаманна різноманітна тривалість циклів відтворення в поєднанні із сезонністю виробництва. Це вимагає нагромадження і тривалого зберігання оборотних фондів (корми, насіння, добрива тощо) у формі виробничих запасів. Крім того, оборотні засоби авансуються у виробництво в значних масштабах, а їх повернення можливе лише після одержання продукції. Усе це впливає на ритмічність надходження грошових засобів і змушує підприємства вдаватися до кредитування [4, с. 310].

Також відсутність методології залучення додаткових кредитних ресурсів, безперервність виробничих процесів, використання живих організмів як засобів та предметів праці, підпорядкованих насамперед біологічним законам відтворення, та залежність

результатів діяльності підприємств та відповідно джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов обумовлюють необхідність виокремлення особливостей фінансування сільськогосподарських підприємств, до яких віднесено:

- повернення кредитів лише після одержання продукції;
- усунення диспаритету цін, який виникає внаслідок випередження темпів зростання цін на промислову продукцію порівняно з темпами зростання реалізаційних цін на продукцію сільського господарства;
- особливі умови кредитного забезпечення як за формою, так і терміном.

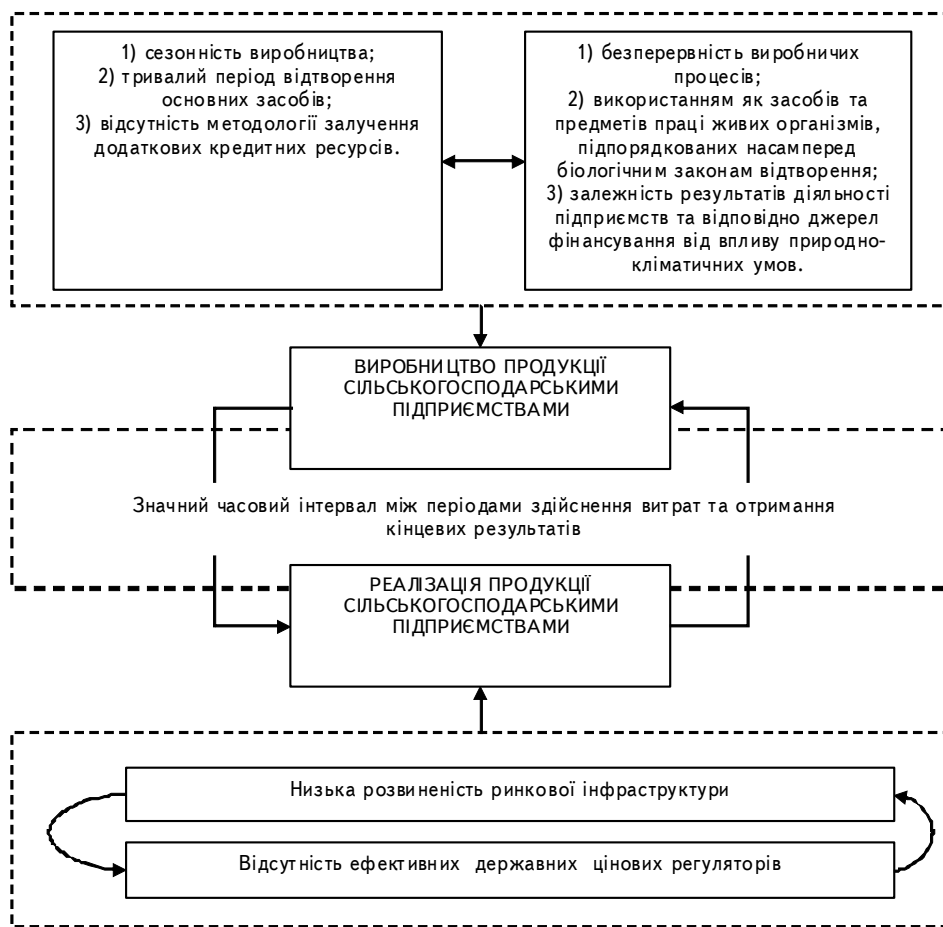

Рис. 1. Специфіка функціонування сільськогосподарських підприємств (розробив автор на основі [2, с. 89])

Серед основних факторів впливу на реалізацію продукції визначено низьку розвиненість ринкової інфраструктури та відсутність ефективних державних цінових регуляторів.

Водночас варто підкреслити значний часовий інтервал між періодами здійснення витрат та отримання кінцевих результатів, що ускладнює взаємовідносини з банками щодо отримання та вчасного повернення кредитів.

Більшість вітчизняних банків вже сформувавши своє ставлення до кредитування агропідприємств. Одні — принципово відмовилися від села і спрямовують свої кошти у більш прогнозовані сфери економіки. Другі — розглядають сільськогосподарське виробництво як сферу, кредитування якої сприятиме приросту їх ресурсної бази та кінцевих фінансових результатів. Більше того, банки, які працюють з АПК, не просто готові надавати кредити, вони пропонують аграріям спеціальні програми, зокрема на купівлю дорогої сільськогосподарської техніки [1, с. 14–15]. Динаміка кредитування підприємств агропромислового комплексу України за 2005–2009 рр. представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка кредитування підприємств агропромислового комплексу України за 2005–2009 рр., млн грн (розробив автор на основі [9])

Показники	Період				
	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість підприємств, які залучили кредити	9380	13044	14708	9785	9409
Кількість підприємств, які залучили пільгові кредити, всього	7817	10870	12257	8065	7841
з них: сільгосп підприємства	7297	10281	11644	7258	7564
переробні підприємства АПК	520	589	613	807	277
Обсяги наданих кредитів, всього	8993	10400	12815	14611	20053
з них: короткострокові	6709	6656	8069	9789	10293
середньострокові	2284	3744	4746	4822	6539
Отримано пільгових кредитів, всього	3642	7647	7046	7753	15131
з них: короткострокові	2716	4835	3203	5505	9008
середньострокові	926	2812	3843	2250	3722
Передбачено коштів у державному бюджеті, всього	144	416	320	658	1347
Фактично компенсовано з бюджету, всього	144	416	320	551	1022
в т.ч. — сільгосп підприємствам	118	378	240	501	937
Залучено пільгових кредитів на 100 грн компенсації кредитних ставок (грн)	2529	1838	2205	1407	1481

Досліджуючи динаміку кредитування підприємств агропромислового комплексу України, варто зауважити зменшення кількості підприємств, які залучили кредити протягом 2006–2009 рр., показник знизився до 9409 суб'єктів господарювання, що є цілком логічним з огляду на економічні умови господарювання у передкризовий період. Водночас при загальному зменшенні підприємств, що залучили пільгові кре-

дити у 2009 р., кількість сільськогосподарських підприємств збільшилася до 7564, що на 306 підприємств більше, ніж у попередньому році. Протягом аналізованого періоду зростали обсяги наданих і отриманих кредитів, у тому числі пільгових коротко- та середньострокових кредитів, показник яких у 2009 р. зріс до 20053 млн грн, що майже на 73 % більше, ніж у попередньому році (пільгових кредитів на суму 15131 млн грн), що свідчить про щораз вищий обсяг кредитування сільськогосподарських підприємств протягом останніх досліджених років.

Однак певне поживлення кредитування підприємств агропромислового комплексу загалом і сільськогосподарських зокрема, до якого можна віднести поступове збільшення обсягів кредитів, зниження відсоткової ставки, збільшення строкової структури кредитів та підвищення їх доступності для товаровиробників, залишається недостатнім і не забезпечує оптимальної потреби підприємств галузі.

В аспекті визначення тенденцій розвитку кредитної політики в аграрному секторі варто вказати на державну підтримку сільськогосподарських підприємств.

Фінансування програм здешевлення кредитів впродовж 2005–2009 рр. здійснювалося на підставі норм Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки підприємств агропромислового розвитку через механізм здешевлення кредитів, які щорічно затверджуються нормативно-правовими актами України. Зазначені документи визначають цільове використання кредитів, механізм застосування коштів та розміри часткової компенсації відсоткової ставки за залученими підприємствами агропромислового комплексу у банках коротко-, середньо- та довгостроковими кредитами та позиками. Порядок використання коштів для пільгового кредитування є досить нестабільним і щороку змінюється [6, с. 100]. Дані щодо застосування асигнувань в аграрному секторі України протягом 2005–2009 рр. наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Використання асигнувань в аграрному секторі України, млн грн
(розробив автор на основі [10])

Показник	2005	2006	2007	2008	2009
Використано асигнувань АПК, всього	1492,18	2248,31	3383,18	3983,03	441,44
у т.ч. у рослинництві	125,329	106,289	161,326	102,438	9,942
у тваринництві	768,158	1735,36	2352,6	2527,53	238,02
На погашення кредиторської заборгованості та здешевлення кредитів	417,818	333,498	571,29	1110,13	187,73
На інші види діяльності	62,792	73,171	77,622	102,306	5,74
Державна підтримка сільськогосподарської дорадчої служби	1,5	x	0,477	3,488	0,011
На сільськогосподарську техніку	116,58	x	219,869	137,13	x
Не використано асигнувань та повернуто до державного бюджету	x	x	x	x	x

Протягом 2005–2008 рр. спостерігається збільшення використання асигнувань підприємствами агропромислового комплексу, обсяг яких у 2008 р. становив 3983,03 млн грн, що на 2490,85 млн грн більше, ніж у 2005 р. У 2009 р. відбулося зниження обсягів використаних асигнувань до 441,44 млн грн, в тому числі у рослинництві — до 9,94 млн грн, в тваринництві — до 238,02 млн грн. При цьому обсяги асигнувань на погашення кредиторської заборгованості та здешевлення кредитів знизилися до 187,73 млн грн, що на 922,4 млн грн менше, ніж у попередньому році.

Для порівняння: у 2009 р. країни Євросоюзу витратили 71 млрд євро на підтримку сільського господарства. Як відомо, землі України становлять п'яту частину земель Європи. Враховуючи це, наша держава мала б виділяти кошти у розмірі 14,2 млрд євро, що становить 156,2 млрд грн, натомість на підтримку галузі сільського господарства в 2009 р. було витрачено 5,9 млрд грн [6].

Основними проблемами фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств залишаються:

- зменшення обсягів державної підтримки сільського господарства, що не забезпечує нормального функціонування аграрного виробництва;

- недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна для ведення не лише розширеного, а й простого відтворення;

- відсутність надійних гарантій повернення інвестицій та кредитів через збитковість підприємств [7, с. 99].

- неврахування сезонності робіт (немає стабільного фінансування у конкретно визначені періоди року), що фактично підсилює диспаритет цін. Хоча державою в цьому напрямку здійснюються певні заходи, але вони явно недостатні, і це не дає позитивного результату;

- відсутність механізму швидкого і надійного доведення державних фінансових ресурсів до аграрних підприємств (ці ресурси «прокручуються» у комерційних банках не на користь селян);

- немає глибокого та надійного контролю з боку державних структур за цільовим використанням коштів за призначенням [3, с. 143].

Таким чином, серед проблем одержання сільськогосподарськими підприємствами кредитів фіксуємо такі: несприятлива економічна ситуація в країні, високі відсоткові ставки, відсутність належних умов страхування, неефективна система оподаткування банківської діяльності, умови повернення кредиту, відсутність достатніх обсягів майна сільськогосподарських підприємств, стан якого дозволяв би використовувати його як заставу, мораторій на землю, високі кредитні ризики та довготривала процедура оформлення банківського кредиту, недостатня державна фінансова підтримка аграрних товаровиробників.

1. *Бачурина І.* Умови, ставки та спеціальні програми / І. Бачурина // Агрперспектива.— 2006.— № 3.— С. 14–15;
2. *Гривківська О.В.* Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки / О.В. Гривківська // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць.— 2004.— Вип. 4 (35).— С. 89–92;
3. *Гуменюк О.С.* Бюджетне фінансування сільського господарства / О.С. Гуменюк // Науковий вісник НАУ.— 2000.— Вип. 23.— С. 142–144;
4. *Економіка підприємств* / за ред. Г.В. Черевко.— Львів: Апріорі, 2004.— 384 с.;
5. *Литвиненко Т.І.* Основні напрямки реформування системи кредитування в аграрному секторі /

Т.І. Литвиненко // Вісник аграрної науки Причорномор'я.— Вип. 2.— 2006.— С. 119; 6. *Непочатенко О.О.* Державна підтримка АПК через удосконалення системи кредитування / О.О. Непочатенко // Економіка АПК.— 2008.— № 8.— С. 100; 7. *Першко Л.О.* До питання створення механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств / Л.О. Першко // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету.— 2004.— №37 (49).— С. 99–103; 8. *Танклевська Н.С.* Сучасні тенденції розвитку кредитної політики в аграрній сфері економіки. Економічний простір / Н.С. Танклевська.— 2010.— № 2.— С. 24–27; 9. [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>; 10. [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?12103>.— 2011.